

ОСНОВНІ СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ ІНФОРМАЦІЙНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

Володимир Хімей

*Львівський національний університет імені Івана Франка,
вул. Генерала Чупринки, 49, 79044, м. Львів, Україна,
e-mail: journft@franko.lviv.ua*

Визначено основні проблеми інформаційної безпеки України. Проаналізовано негативні чинники, які зумовлюють сучасний стан українського інформаційного простору. Окреслено низку заходів із реформування національної інформаційної діяльності України з позиції інформаційної безпеки.

Ключові слова: інформаційна безпека, управління інформацією, мас-медіа.

Важливою тенденцією світового розвитку є зростання ролі гуманітарної безпеки, оскільки вона є складовою національної та міжнародної безпеки й охоплює інтелектуальну, освітньо-виховну, психічну, фізичну, моральну, репродуктивну, духовну, генетичну, майнову, міграційну та культурно-етнічну безпеки [5, с. 123–128].

Зазначимо, що гуманітарна безпека ґрунтується на загальнолюдських принципах, серед яких пріоритетними є оцінка людської особистості, тобто визнання людини вищою цінністю суспільства, захист її життя, прав і свобод особистості гідності та майна.

Не менш важливе значення мають також принципи верховенства закону, рівності перед ним усіх громадян [2, с. 11–18].

Крім того, в основі сучасних підходів до гарантування гуманітарної безпеки лежать такі життєво важливі цілі, як збереження державного суверенітету і територіальної цілісності країни, захист суспільної системи від встановлення в ній панування будь-якої з її підсистем або структур і від протиправної зміни її соціально-економічного або політичного ладу [3].

У сучасному суспільстві одним із найважливіших показників рівня цивілізованості сучасної держави є ступінь розвитку її інформаційного простору. Західні вчені й спеціалісти, стверджуючи про соціальне значення інформації, зазначають, що інформація – це не лише знання, а й влада [6, с. 65–70].

Управління інформацією є, по суті, управлінням соціальними й економічними процесами. Через це проблеми поширення інформації, широкого її використання набувають не лише суто економічного, а й політичного характеру як у межах окремої країни, так і на міжнародній арені. Інформаційні ресурси суспільства характеризують загальний рівень розвитку продуктивних сил і передусім самої людини. Тому не випадково, що найжорстокіша конкуренція у світі за сучасних умов відбувається саме у сфері науки виробництва знань, бо лідирування у цій сфері в кінцевому результаті забезпечує лідерство і в усіх інших сферах діяльності, зокрема, економічну та військову.

У сучасному світі інформацію вважають на одному рівні з матеріальними та енергетичними ресурсами і розглядають як важливий чинник якісних змін у житті суспільства [6, с. 65–70]. Зокрема, відповідно до реалій сучасної цивілізації виділяють два варіанти експлуатації інформаційних ресурсів: з одного боку, використання інформації у промисловості та соціальній сфері, а з іншого – перехід до високоорганізованих індустріальних методів виконання самих інформаційних процесів. Отже, перетворення інформації в економічний ресурс привело до взаємопроникнення двох значних соціально-економічних процесів – індустріалізації інформатики та інформатизації суспільства, що створило важливі передумови для формування й реалізації нової моделі розвитку економіки і суспільства, становлення постіндустріальної цивілізації.

Про це свідчить як зростання обсягу інформаційних послуг в індустріально розвинутих країнах, так і кількість зайнятих у цій сфері. Наприклад, у США частка зайнятих опрацюванням інформації у 80-ті роки XX ст. становила 45 % усіх найманих робітників. Згідно з деякими прогнозами вона може досягти до 2020 р. 65 % чи навіть 85 %. У Японії розвиток інформаційного сектора розвивається швидшими темпами. Середньорічне зростання обсягів інформаційного обслуговування там становить 17%. Якщо у 80-ті роки частка інформаційної індустрії у ВВП дорівнювала 6–7 %, до то 2020 р. вона повинна збільшитись до 35 % [7].

Швидке зростання обсягів інформаційних ресурсів людства зумовлює докорінні зміни в житті людини, її психології. Нові можливості, що їх відкриває інформатизація суспільства, сприяли розробленню різних теорій, підходів, проектів щодо перспектив розвитку людської цивілізації в третьому тисячолітті, найпоширенішими серед яких є теорія “інформаційного суспільства” А. Тоффлера та “постіндустріального суспільства” Д. Белла [1]. Тому актуальною стає проблема врахування впливу (ролі) інформації під час визначення напрямів подальшого розвитку нашого суспільства і держави.

Яскравим прикладом цього в сучасному світі слугують США, Західна Європа та Японія – лідери в інформаційних технологіях. Певною мірою і Китай нині проводить чітку політику, щоб не відстати від лідерів. За умов прискорення процесів інтеграції в інтеграційних загальнопланетарних межах ці обставини набувають особливої важливості. Як підтвердження цього простежується прагнення розвинутих держав задля задоволення своїх вузьконаціональних інтересів досягти безперечного інформаційного домінування у світі, що може призвести до ігнорування інтересів інших країн. Це підтверджує аналіз доповідей, підготовлених на замовлення авторитетних міжнародних організацій ООН та ЮНЕСКО про повну картину сучасного інформаційного світу [4].

По-перше, розвиток інформаційної сфери у світі значно випереджує зростання економіки – приблизно 5 % і 3 %, відповідно. По-друге, три найпотужніших інформаційних агентства – API (США), REUTERS (Великобританія), AFP (Франція) – контролюють 80% ринку міжнародних новин, мають змогу формувати певну думку громадськості.

По-третє, з 30 найпопулярніших і впливових газет дев'ять виходить у Японії (три з них є найбільшими у світі), десять – у Китаї, шість – у країнах ЄС, по одній в США, Південній Кореї та Російській Федерації.

Тому міжнародна громадськість систематично порушує питання про нерівноправний інформаційний обмін. Зокрема, у 1990-му році ці проблеми розглядали в Дубліні (Ірландія), а в 1992-му році у Сан-Пауло (Бразилія) на міжнародних конгресах з питань масової комунікації. ЮНЕСКО, починаючи з кінця 60-х років XX ст., виконує програми підтримки країн, що розвиваються в галузі комунікації.

Чи може за таких умов Україна претендувати на гідне її потенціалу місце в поділеному за інформаційною ознакою світі? Навіть фахівці вважають, що деякі країни з нерозвиненим інформаційним простором (до них, на жаль, сьогодні належить й Україна) можуть бути лише споживачами інформаційних продуктів, які часто не збігаються з національними інтересами. Наприклад, одним з найважливіших завдань інформаційної діяльності будь-якої країни є формування і підтримання її позитивного іміджу (образу) у світовому інформаційному полі. З цього погляду процес формування позитивного іміджу України у світі оцінюють як неефективний.

По-перше, загальний обсяг інформації про Україну та її зовнішню політику незначний, неадекватний її потенціалу. Крім того, в деяких секторах світового інформаційного простору, (окремих регіонах планети, верствах світової громадськості, ділових колах тощо) такої інформації взагалі немає.

По-друге, навіть наявна інформація значною мірою є застаріла і тенденційна. Зокрема, у Європі та Північній Америці значно поширене (як на побутовому рівні, так і в ЗМІ) уявлення про Україну як про невелику, сильно зруйновану Чорнобилем країну, де при владі перебуває корумпований уряд, що підтримує антисемітизм і продає зброю арабським терористичним організаціям.

З того часу, як Україна здобула незалежність і почала інтегруватися до світового співтовариства, її зовнішня інформаційна діяльність активізувалась недостатньо. Водночас останніми роками іноземна інформаційна активність щодо України збільшилась у десятки разів. Особливо позначається вплив Росії. Інформаційний потік із Заходу та Сходу в Україну не має перешкод, а зворотного, з України на Схід і Захід, по суті, не існує.

Головними ознаками, що характеризують інформаційну ситуацію в будь-якій країні, є, по-перше, функціонування ЗМІ та пропаганди, по-друге, функціонування інформаційно-аналітичної системи, що покликана забезпечувати ефективне прийняття рішень і контроль у сфері державного управління, а також управління бізнесом. Усі ці складові інформаційної ситуації в Україні, на жаль, не витримують критики.

Що стосується інформаційно-аналітичної діяльності в Україні, то вона хоч і розвивається, але цей процес триває повільно і здебільшого екстенсивним шляхом (виникнення нових державних та недержавних інформаційно-аналітичних структур і т. п.). Це також може мати негативні наслідки, тому що кількість інформації зростає, а її якість залишається на низькому рівні, на недостатньому для прийняття споживачами цієї інформації обґрунтованих рішень. Отже, ми змушені констатувати, що стан інформаційної діяльності України – незадовільний, а вітчизняна інформаційна система функціонує на рівні країн “третього світу”, значно відстаючи не лише від розвинутих західних держав, а й від Росії.

Щоб виправити становище, на нашу думку, потрібна відповідна єдина загальнодержавна програма розвитку інформаційної сфери України. Одним з головних положень цієї програми має стати механізм координації та узгодження діяльності органів виконавчої влади у напрямі формування національного інформаційного простору, інформатизації, захисту інформації тощо.

Тому варто визначити головні негативні чинники, які зумовлюють сучасний стан українського інформаційного простору, зокрема:

- відсутність чіткої скоординованої державної інформаційної політики за умов наявності й активного виконання кількох, на жаль, недостатньо скоординованих державних програм за такими напрямками, як інформатизація, формування і захист національного інформаційного ресурсу і простору тощо;
- інвестування інформаційних структур (як державних, так і приватних) за “залишковим принципом” унаслідок економічних причин;
- експансія в Україну зарубіжних виробників інформаційної продукції, що об’єктивно переважають національних за якістю продукції, економічними можливостями, а також застосовують агресивну ринкову стратегію;
- недостатній професійний рівень працівників інформаційної сфери, брак вітчизняної системи їхньої підготовки (особливо це стосується електронних ЗМІ та нових інформаційних, зокрема, глобальних систем);
- технічне відставання інформаційної інфраструктури і її повна залежність від постачання іноземної техніки, занепад вітчизняної телекомунікаційної промисловості.

Кожен із наведених чинників здатний зруйнувати національний інформаційний простір, що призведе до негативних наслідків для держави і суспільства. Тому для усунення чи послаблення впливу цих чинників недостатньо окремих дій. Існує нагальна потреба в розробленні та втіленні саме комплексу заходів з реформування національної інформаційної діяльності.

Ця система має бути спрямована на вирішення трьох основних завдань:

1. Виявлення та оцінку джерел загроз інформаційному простору.
2. Розроблення, координацію та єдину державну політику (в галузі інформаційної безпеки).
3. Розроблення та єдину державну політику в галузі міжнародних інформаційних відносин, зокрема, в напрямі формування іміджу держави.

При цьому політика держави з формування національного інформаційного простору повинна охоплювати такі складові:

- забезпечення захисту інформаційного суверенітету України, зокрема, захисту національного інформаційного ресурсу за сучасних умов інтернаціоналізації та глобалізації процесів, що відбуваються в інформаційній сфері;
- забезпечення рівня інформаційної достатності для ухвалення рішень державними установами;
- забезпечення реалізації конституційних прав громадян, суспільства та держави на інформацію.

Невідкладного розв'язання потребує проблема боротьби з комп'ютерною злочинністю. Останніми роками з розвитком глобальної інформаційної мережі Інтернет комп'ютерні злочинці почали робити не лише фінансові шахрайства. З'явився новий феномен – “чорний ринок інформації”. За оцінками американських фахівців, які наведені в Computer WeeK, злочинці, які діють в ітеративному просторі, зокрема, в Inemet, крадуть щорічно інформації більше ніж на 10 млрд. доларів США. Цю інформацію продають зацікавленим особам за допомогою того ж Інтернету. Тут можна знайти чи то замовити будь-яку інформацію, включаючи таємну державну, конфіденційну комерційну.

Сьогодні в Україні за умов недосконалої інформатизації суспільства зволікання з її вирішенням призводить до величезних збитків. Для запобігання цьому потрібне плідне міжнародне співробітництво. Воно зумовлене відсутністю досвіду розв'язання питання щодо створення сучасного інформаційного простору в Україні та системи його захисту. Однак більшу частину шляху щодо створення та захисту національного інформаційного простору ми повинні пройти самі з надією на допомогу держав.

Список використаної літератури

1. Белл Д. Грядущее постиндустриальное общество / Д. Белл. – М. : Akademia, 1999. – 788 с.
2. Горбулін В. П. Пріоритетність національних інтересів у світлі стратегії національної безпеки України / В. П. Горбулін, А. Б. Качинський // Стратегічна панорама. – 2005. – № 3. – С. 11–18.
3. Комплексний аналіз загроз національній безпеці України у 1990–2000 роках : монографія / [А. П. Булан, О. О. Лозицький, В. М. Павлюк та ін.] – К. : Вид-во Національної академії СБ України, 2001. – 303 с.
4. Людський розвиток регіонів України: методика оцінки та сучасний стан. – Рада з вивчення продуктивних сил України НАНУ.UNPD ПРООН. – К. : Національні звіти з людського розвитку. – 2008 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : [http://www.undp.org/hdro]; Національний звіт з людського розвитку — 2010: Сила суспільної взаємодії. – К., 2010 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : URL. – http://www.Un.kiev.ua/ua/undp/about.php;
5. Новицкий Г. В. Проблемы обеспечения национальной безопасности в условиях глобализации / Г. В. Новицкий // Геополитика – безопасность – терроризм : сб. ст. ; под. ред. Е. А. Вергуба, Л. М. Бонданца. – Бишкек : Изд-во Бийиктик, 2006. – С. 123–128.
6. Новицкий Г. В. Життєво важливі цінності Українського народу як об'єкти національної безпеки України / Г. В. Новицький // Збірник наукових праць НА СБ України. – 2006. – № 16. – С. 65–70.
7. Vossekuil, B., Fein, R. A., Reddy, M., Borum, R., & Modzeleski, W. (2002). The Final Report and Findings of the Safe School Initiative: Implications for the Prevention of School Attacks in the United States. U.S. Secret Service and U.S. Department of Education. Washington, D.C.

Стаття надійшла до редколегії 02.02.14

Прийнята до друку 26.02.14

THE MAIN MODERN PROBLEMS OF THE INFORMATIONAL SECURITY OF UKRAINE

Volodymyr Chimey

*Ivan Franko National University of Lviv,
Generala Chuprynky Str., 49, 79044, Lviv, Ukraine,
e-mail: kafradioiteleb@ukr.net*

It is defined the main problems of the informational security of Ukraine. The negative factors that determine the current state of Ukrainian information space have been analyzed. A complex of actions for reforming the national information activities of Ukraine from the position of information security have been determined.

Key words: information security, information management, mass media.

ОСНОВНЫЕ СОВРЕМЕННЫЕ ПРОБЛЕМЫ ИНФОРМАЦИОННОЙ БЕЗОПАСНОСТИ УКРАИНЫ

Владимир Химей

*Львовский национальный университет имени Ивана Франко,
ул. Генерала Чупрынки, 49, 79044, г. Львов, Украина,
e-mail: kafradioiteleb@ukr.net*

Определено основные проблемы информационной безопасности Украины. Проанализировано негативные факторы, которые предопределяют современное состояние украинского информационного пространства. Очерчено комплекс мероприятий по реформированию национальной информационной деятельности Украины с позиции информационной безопасности.

Ключевые слова: информационная безопасность, управление информацией, масс-медиа.